
Našli jsme Šeretnebtelj, dceru krále

Našli jsme Šeretnebtelj, dceru krále

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

9.11.2012 Víkend HN Strana 24 Objev, autor: MIROSLAV BÁRTA

BYLA PRINCEZNA. ŽILA PŘED 4500 LETY, V DRUHÉ POLOVINĚ 5. DYNASTIE A JMENOVALA SE ŠERETNEBTEJ. ČEŠTÍ EGYPTOLOGOVÉ MAJÍ TEĎ JEDINEČNOU PŘÍLEŽITOST POZNAT JEJÍ ŽIVOT I POSMRTNOU EXISTENCI. O VÝJIMEČNÉM ARCHEOLOGICKÉM OBJEVU PÍŠE PRO VÍKEND HN PROFESOR MIROSLAV BÁRTA, KTERÝ VÝZKUM V ABÚSÍRU VEDE. Když jsem si vloni připomínal, že se už dvacet let účastním archeologických expedic v Egyptě, ani ve snu by mě nenapadlo, že letošní rok bude pro nás všechny v Abúsíru naprosto přelomový. Shodou okolností jsem tehdy před lety - poprvé - přijel do Egypta v době, kdy se právě v jižní části naší koncese začínalo s prvními průzkumnými sondami. Bylo to přesně v místech, kde dnes dochází k našim nejvýznamnějším objevům.

Bylo potřeba dvaceti let..

První byla záhada Prvním zajímavým objevem byl nález hrobky, kterou zatím ne zcela chápeme. Jednalo se o doposud největší skalní stavbu na naší koncesi, jejíž horní část tvořila uměle vybudovaná mastaba dosahující délky 40 metrů. Vchod do této nadzemní skalní hrobky nebyl orientován východo-západním směrem, ale směrem k jihovýchodu tak, aby do kaple uvnitř hrobky pronikaly paprsky vycházejícího slunce. Východozápadní orientace staroegyptských hrobek byla naprosto zásadní, protože se vztahovala k myšlence znovuzrození, kterou symbolizoval východ a západ slunce a jeho cyklické opakování. Kdo však byl majitelem této z hlediska staroegyptské architektury naprosto unikátní a záhadné hrobky, doposud nevíme.

Dalším objevem se stala původně krásně vyzdobená hrobka kněze a vysokého hodnostáře Neferínpu. Ten byl jedním ze zakladatelů pohřebiště, které právě teď intenzivně zkoumáme. Sám Neferínpu byl pohřben na dně deset metrů hluboké šachty a přesto, že v jejím těsném okolí řádili starověcí lovci pokladů, Neferínpuova komora jakoby zázrakem unikla jejich pozornosti. Když jsme šachtu v roce 2007 otevřeli, byla to velká událost a nalezené předměty a další věci v ní nám poskytly tolik vědeckého materiálu, že publikace hrobky zabrala celkem pět let (zanedlouho kniha vychází).

A letos se nám podařilo narazit na zcela nový hrobový komplex vysokých hodnostářů egyptské Staré říše, který zahrnuje také dvůr egyptské princezny datovaný do doby kolem 2500 před naším letopočtem. V tuto chvíli se mohu jen domnívat, že tímto unikátním objevem otevíráme novou kapitolu dějin výzkumů v Abúsíru.

Dcera faraona Postupně odkrývaný komplex se skládá z několika pozoruhodně dochovaných mastab (nadzemních kamenných konstrukcí ve tvaru jakési lavice), skalních hrobek a ojedinelého dvora s pilíři. Tyto čtyři pilíře nesou nápis v zahloubeném reliéfu obsahujícím jméno a tituly majitelky: „Vlastní dcera krále, jím milovaná, ctěná před Velkým bohem, Šeretnebtelj“. Jedná se o princeznu, která bezesporu náležela do královské rodiny abúsírských panovníků, jejichž pyramidové komplexy se nacházejí v severní části české koncese.

Nejpravděpodobnějším kandidátem na jejího otce je faraon Džedkare Isesi, který byl prvním králem, jenž abúsírskou nekropolí opustil a svůj pyramidový komplex si nechal zbudovat na opačném konci pohřebiště, v dnešní jižní Sakkáře. S členy jeho rodiny se můžeme setkat ale i v Abúsíru poblíž pyramid - shodou okolností to byla také princezna a další členové jeho rodiny a dvora, jejichž hrobky zkoumala československá expedice v 70. letech 20. století. Právě nalezené hrobky v jižním Abúsíru představují jedny z největších skalních hrobek v celé oblasti a jejich náboženský význam ještě nebyl zcela objasněn. Mohlo se jednat i o naprosto profánní důvod, proč si právě tady a za takových okolností významní Egypťané své hrobky budovali. Jejich stavba mohla být levnější než budování posmrtných stánků na povrchu pouště, pro něž bylo třeba pracně těžít stavební kámen.

Jižně od pilířového dvora, jenž tvoří jádro celého komplexu, se nacházejí dvě skalní hrobky. První z nich patřila inspektorovi dvořanů Duaptahovi, zatímco druhá vrchnímu soudnímu činiteli Velkého domu Šepespuptahovi. Zajímavé je, že v kontrastu s bohatstvím pramenného materiálu z ostatních částí pohřebiště tyto dvě hrobky byly kompletně vyloupeny a jména a tituly jejich majitelů se dochovaly pouze v kurzívních nápisích (grafitech) na stěnách chodeb.

Nefer a Hathorneferet Z pilířového dvora vybíhá směrem na východ chodba vedoucí do dvou dalších skalních hrobek, z nichž ta nejvýznamnější patřila staroegyptskému hodnostáři jménem Nefer a jeho manželce Hathorneferet. Průčelí vchodu do těchto hrobek je lemováno celkem čtyřmi vápencovými bloky obsahujícími vázané sochy s mužskými a ženskými postavami. Jejich totožnost a vztah k jednotlivým hrobkám nejsou v tuto chvíli příliš zřejmé. Zcela jasná je však jejich kvalita, která naznačuje, že se jedná o nejlepší exempláře umění své doby. To dokazují mistrovsky provedené tvary postav i jednotlivé detaily obličejů nebo účesů.

Neferovu skalní hrobku tvoří monumentální kaple celá vytesaná ve skále, která je dlouhá přibližně 16 metrů. V těsné blízkosti vchodu, již uvnitř kaple, se nalézá zadděná místnost, která obsahovala celkem čtyři sochy Nefera. Dva exempláře představují Nefera vstoje jako mladého úředníka v plné síle. Jedna socha ho zachycuje v pozici sedícího písaře s rozvinutým papyrovým svitkem, který obsahuje seznamy obětí a modlitby pro zajištění jeho posmrtného života. Konečně poslední plastika je Nefer v láskyplném objetí se svou manželkou. Tyto sochy měly za cíl zajistit zesnulému majiteli hrobky fyzickou identitu i po smrti a představovaly nezbytný předpoklad pro spokojený život na onom světě.

Západní stěna Neferovy skalní kaple obsahovala původně tři stély, tzv. nepravé dveře, které představovaly mytickou bránu oddělující svět živých a svět mrtvých, bránu, kterou zesnulý vstupoval na tento svět a zase se jí vracel zpět. Z těchto stél se dochovala jedna, patřící shodou okolností právě Neferovi. Stéla je krásně vyzdobena postavami Nefera a jeho manželky a hieroglyfickými nápisy se jmény Nefer a Hathorneferet. Hlavní část nápisů však tvoří seznamy hodnostářových úřadů, které zastával u dvora a v zádušních chrámech staroegyptských panovníků. Stéle jednoznačně dominuje modrá barva, která byla dalším odznakem vysokého sociálního statusu. Modrý pigment se totiž vyráběl z importovaných nerostných surovin.

Otázky a odpovědi Výzkum tohoto komplexu hrodek není zdaleka u konce a vyžádá si ještě nemalé investice a také několik let. Mnoho otázek zůstává zatím nezodpovězených a hlavní část budoucích prací se bude odehrávat v podzemí. Budeme totiž dokumentovat více než dvacet šachet, které mohou být 10 až 15 metrů hluboké. Stále také nerozumíme stavební strategii Šeretnebejtina komplexu, snad nám více prozradí její pohřební komora nacházející se v pilířovém dvoře. Záhadou zůstává i místo jejího zádušního kultu, které se muselo nacházet někde poblíž dvora.

Přes všechny tyto naléhavé otázky je již nyní možné konstatovat, že byly objeveny archeologicky, uměnovědně a historicky unikátní prameny, které nám přinášejí zcela nové informace o době stavitelů pyramid, o tehdejších lidských osudech, kultuře, umění, náboženských představách, o fungování státní administrativy i detailech procesu, který nakonec vedl k zániku slavné doby stavitelů pyramid. Nicméně nejsložitějším úkolem, který před českou egyptologií stojí, je to, jak zabránit úpadku její kvality. Ten totiž hrozí v důsledku diskreditace společenskovedních oborů ve vědeckém prostoru České republiky a jejího významného podfinancování, které započalo v tomto roce. Snad tyto výzkumy nebudou naší labutí písní.

Princezna bezesporu náležela do královské rodiny abúsírských panovníků Abúsír a česká archeologie Abúsír je archeologická lokalita v Egyptě nazvaná podle nedaleko ležící současné vesnice Abúsír. Nachází se na západním břehu Nilu, na okraji libyjské náhorní plošiny přibližně 20km jihozápadně od hlavního města Káhiry. Abúsír považují někteří badatelé za mytické místo vstupu do podsvětí. Od počátku 60. let 20. století zde probíhá výzkum Českého egyptologického ústavu. Abúsír sloužil jako královská nekropole v období páté dynastie. Nachází se zde také tzv. sluneční chrámy. První královskou pyramidou v Abúsíru byla hrobka faraona Sahurea. Našli jsmenové informace o době stavitelů pyramid, o lidských osudech, kultuře, státní administrativě... Miroslav Bárta Vystudoval egyptologii a pravěkou a raně středověkou archeologii na UK v Praze a na univerzitě v Hamburku. Kromě archeologické činnosti v Egyptě koordinoval první detailní satelitní snímkování pyramidových polí v letech 2002-2003, od roku 2003 vedl projekt Expedice UNIS do Západní pouště a od roku 2010 je vedoucím českých výzkumů v Abúsíru. V roce 2009 byl jmenován profesorem pro obor egyptologie na UK. Obdržel dvakrát cenu švýcarské Nadace Schiff Giorgini, stipendium Fulbrightovy komise v ČR, cenu rektora UK a ocenění nadace Alexander von Humboldt Stiftung. Kromě egyptologie se zabývá transformacemi komplexních společností.